

L'ESPORT EN EL MUSEU

MÉS SOBRE LES MISERICÒRDIES DEL COR DE LA CATEDRAL DE BARCELONA

Ramon Balias i Juli

L'any 1984 vàrem publicar a la revista *Apunts de Medicina de l'Esport*, un article dedicat als relleus de Jocs i Esports existents en les *misericòrdies* del cadirat superior del cor de la Catedral de Barcelona. Recordem que, les trones del cadirat superior tenen cadascuna un seient llevadís, que aixecat forma prop de la seva vora un petit relleix anomenat misericòrdia, el qual permet als canonges i beneficiaris recolzar-se discretament, sempre que canten o resen dempeus. Era costum, que els artistes plasmessin en aquests llocs amagats, relleus amb repre-

sentacions de temes diversos, molts cops de tipus burlesc, satíric i fins i tot eròtic. El cadirat superior i les seves misericòrdies s'atribueixen a Pere Sanglada, el qual va dirigir l'obra entre els anys 1394 i 1399. En aquell treball esmentàvem quatre misericòrdies amb escenes de Jocs i Esports. En una d'elles, uns nens nus estan jugant a tibar una corda; en una altra, es representa una escena de caça major, possiblement del senglar; en una tercera, dos homes estan jugant a pilota amb unes paletes, mentre que uns altres dos sembla que

Figura 1. Misericòrdia hoquei (Arxiu Mas, 1909)

Figura 2. Misericòrdia hoquei (1984)

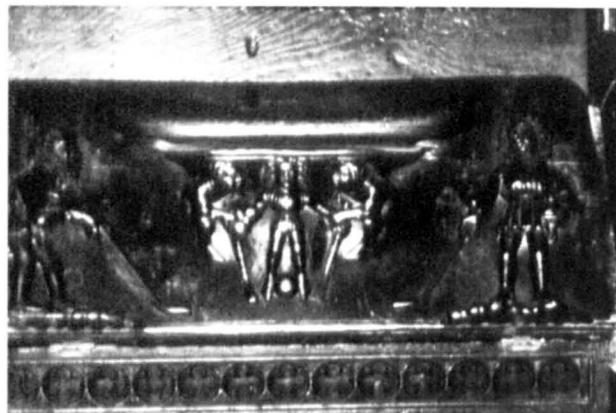

Figura 3. Misericòrdia hoquei (1997)

estan intercanviant monedes, potser d'una aposta; en l'última, es pot veure en el costat dret, un home en actitud passiva empunyant amb la mà dreta un estri en tot semblant un estic d'hoquei, mentre que amb l'esquerra agafa una pilota. A l'altre costat, un home maneja amb les dues mans un suposat estic, adoptant una posició d'atac. En el centre de l'escena es troben uns altres tres personatges, dos laterals també amb estics a les mans i un enmig, que sembla actuar com un àrbitre, el qual reté els dos adversaris i protegeix amb els seus peus una pilota que aquests intenten jugar. Desgraciadament, aquesta misericòrdia, que creiem poder anomenar de l'hoquei, estava mutilada ja que li faltaven el cap dels dos jugadors principals, una cama del jugador situat a l'esquerra i una part important dels dos estics.

Dos esdeveniments, de caràcter social l'un i artístic l'altre, celebrats recentment a Barcelona, han motivat que parlem de bell nou del cor de la Catedral i de les seves misericòrdies. Ens referim al casament de la Infanta Cristina i l'Iñàqui Urdangarín, dos esportistes, a la Catedral de Barcelona i a l'obertura al públic de les sales dedicades a l'Art Gòtic en el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).

Gràcies al primer esdeveniment, s'ha realitzat una important tasca de neteja, restauració i enllumenat de la seu barcelonina. Concretament, al cor s'ha instal·lat una il·luminació amb fibra òptica que permet contemplar perfectament les diferents parts del cadirat. La *misericòrdia de l'hoquei* ha estat restaurada, pensem que amb força encert. Potser els fragments nous no han rebut un acabat prou adient que dissimulés totalment els afegits, però el resultat és correcte. Els jugadors han recuperat els caps, la cama i els estics malmesos.

Ens preguntem com eren primitivament les parts restaurades d'aquestes figures. La referència més antiga que hem pogut trobar és un article publicat a la revista

Figura 4.
Personatge
costat esquerre:
A) 1909. B) 1997.

Figura 5.
Personatge costat dret:
A) 1883. B) 1909.
C) 1984. D) 1997.

Figura 6. Misericòrdia MNAC

Figura 7. Misericòrdia MNAC. Fragment central

Figura 8. Medalló escena de lluita

L'Avens, del mes de novembre de 1883, signat per J. Puiggarí (dibuixant, il·lustrador i historiador d'art, 1821-1903), en el qual s'inclouen dibuixos (possiblement obra del mateix Puiggarí) de vuit "figuretes del cor de la Catedral de Barcelona". Una d'aquestes figuretes és el personatge situat a la dreta de la misericòrdia. Hem pogut comprovar que tots els dibuixos són molt fidels a la seva realitat actual i, per tant, hem de suposar que aquell era l'aspecte primitiu del nostre jugador d'hoquei. Gràcies a l'amabilitat de l'Anxiu Mas, hem pogut constatar, en una fotografia de l'any 1909 obtinguda amb clixé de vidre, que aleshores el jugador del costat esquerre presentava ja les mutilacions esmentades, mentre que el de la dreta estava sencer. El seu cap pensem –encara que sense seguretat– que correspon al del dibuix de 1883 (barba, "cabells á rinxus esburifats (...) gorra plana", que segons Puiggarí eren d'indole essencialment alemanya). Aquest dibuix de 1883 és, potser, una mica més estilitzat que la imatge que es pot veure en la fotografia de 1909, però costa pensar que a principis del segle actual s'hagués realitzat la restauració només d'un dels personatges deteriorats. En una altra fotografia del mateix anxiu, datada el 1930, es pot comprovar que persisteix la mateixa situació de l'any 1909. La pèrdua del cap s'hauria produït, doncs, entre 1930 i 1984, data de les nostres fotografies. És evident que el restaurador desconeixia l'existència del dibuix de l'any 1883 i de les fotografies del 1909 i del 1930, però creiem que el nou cap no desdiu del conjunt

d'imatges de les altres misericòrdies del cadirat del cor.

L'obertura de les sales del Gòtic del MNAC, ens va permetre de conèixer dues misericòrdies procedents del cor de la Catedral de Barcelona. Segons explica la referència històrica que les acompanya, formaven part de la col·lecció *Apel·les Mestres*, la qual havia estat llegada a l'Ajuntament de Barcelona, ingressant les misericòrdies en el museu l'any 1950. Sens dubte pertanyien al cadirat superior del cor i, juntament amb una tercera misericòrdia desapareguda, foren separades del conjunt quan es va construir la porta del transcor i va ser necessari eliminar tres trones. Una de les obres representa una festa popular i l'altra uns homes mesurant les seves forces.

Pensem que aquesta última misericòrdia mereix entrar en el nostre inventari de relleus de Jocs i Esports. En el centre de l'escena, dos homes vestits amb gipó s'agafen per mà i, per la posició enfrontada dels seus cossos, sembla que estan mesurant les seves forces. Als costats, dues figures masculines amb àmplies túniques sostenen amb la mà la lleixa de la misericòrdia. La lluita, entesa com joc o espectacle, fou sempre un motiu molt utilitzat en l'art, i és freqüent de trobar-la durant els segles del Gòtic. Una situació de lluita també pot contemplar-se en el medalló d'un dels braços del cadirat. Per a qui vulgui avui gaudir de l'Art Gòtic és obligada la visita al MNAC i a la restaurada Catedral de Barcelona i, dins d'aquesta, contemplar amb deteniment tots i cada un dels diferents elements del cor.